

SIL KASALLIGINING QANDLI DIABET KASALLIGI BILAN BOG`LIKLIGI

Batirova Barchinoy Tadjimuxammadovna

Andijon Davlat Tibbiyot instituti

ftiziatriya va pulmonologiya mikrobiologiya kafedrasida assistent

Annotatsiya: Ushbu maqolada sil kasalligi (tuberkulyoz) va qandli diabet (diabet) o'rtasidagi bog'lanishlar tahlil qilinadi. Diabet kasalligi organizmning immun tizimini zaiflashtirishi, natijada odamlarni sil kabi infeksiyalarga moyil qilishi mumkin. Shuningdek, yuqori qon shakar darajasi yallig'lanishni kuchaytirib, infeksiyalarga qarshi kurashni qiyinlashtiradi. Diabetli bemorlarda sil kasalligining simptomlari noaniq yoki yengil bo'lishi mumkin, bu esa uning erta bosqichda aniqlanishini qiyinlashtiradi. Maqolada diabet va sil kasalligiga chalingan bemorlarni davolashda zarur ehtiyotkorliklar hamda ikki kasallik o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar haqida muhim tavsiyalar berilgan.

Kalit so`zlar: Sil kasalligi, Qandli diabet, Immun tizimi, Infeksiyalar, Yallig'lanish, Diabet va sil o'rtasidagi bog'lanish, Diabetda infeksiya xavfi, Shakar darajasi, Davolash usullari, Klinik belgilari.

СВЯЗЬ МЕЖДУ ТУБЕРКУЛЕЗОМ И ДИАБЕТОМ БАТИРОВА БАРЧИНОЙ ТАДЖИМУХАММАДОВНА

Андижанский государственный медицинский институт

Ассистент кафедры микробиологии фтизиатрии и пульмонологии

Аннотация: В статье анализируется связь между туберкулезом (ТБ) и сахарным диабетом (СД). Диабет может ослабить иммунную систему организма, делая людей более восприимчивыми к таким инфекциям, как туберкулез. Высокий уровень сахара в крови также усиливает воспаление, затрудняя борьбу с инфекциями. Симптомы туберкулеза у больных диабетом могут быть неопределенными или слабо выраженными, что затрудняет его выявление на ранних стадиях. В статье даны важные рекомендации по необходимым мерам предосторожности при лечении больных сахарным диабетом и туберкулезом, а также по взаимодействию этих двух заболеваний.

Ключевые слова: Туберкулез, Диабет, Иммунная система, Инфекции, Воспаление, Связь между диабетом и туберкулезом, Риск заражения при диабете, Уровень сахара в крови, Методы лечения, Клинические признаки.

RELATIONSHIP OF TUBERCULOSIS WITH DIABETES

Batirova Barchinoy Tadjhimukhammadovna

Andijan State Medical Institute

Assistant, Department of Phthisiology and Pulmonology, Microbiology

Annotation: This article analyzes the links between tuberculosis (tuberculosis) and diabetes mellitus (diabetes). Diabetes can weaken the body's immune system, making people susceptible to infections such as tuberculosis. Also, high blood sugar levels increase inflammation, making it difficult to fight infections. Symptoms of tuberculosis in patients with diabetes may be vague or mild, which makes it difficult to detect it at an early stage. The article provides important recommendations on the necessary precautions in the treatment of patients with diabetes and tuberculosis, as well as the interaction between the two diseases.

Keywords: Tuberculosis, Diabetes, Immune system, Infections, Inflammation, Link between diabetes and tuberculosis, Risk of infection in diabetes, Sugar level, Treatment methods, Clinical signs.

Sil, tuberkulyoz – turli a’zolar, asosan, o’pkada o’ziga xos yallig‘li o’zgarishlar ro’y berishi bilan tavsiflanadigan yuqumli surunkali kasallik turi hisoblanadi. Odamlarda uchraydigan Silni ftiziatriya o’rganadi. Nemis mikrobiologi Robert Kox (1882-yil) sil qo’zg’atuvchisini aniqladi (bu qo’zg’atuvchi uning sharafiga Kox tayoqchasi deb nomlandi). Sil kasalligi qadimdan ma’lum. Kasallik belgilari Gippokrat, Ibn Sino asarlarida ham ta’riflangan.

Sil kasali oxiri o’lim bilan tugaydi degan xato ma’lumot, sababi bugungi kunda bu davosi bor kasallik.

Sil bilan odamlardan tashqari, uy hayvonlari (asosan, qoramol), uy parrandalari (tovuq, kurka) kasallanadi.

Odamlarda kasallikning asosiy manbai o’pka sili bilan og’rib, mikobakteriyalar aralash balg’am tashlab yuradigan bemorlardir. Sil hammadan ko’p havotomchi yo’li bilan tarqaladi: yo’talganda, aksirganda mikobakteriyali balg’am va shilliq

zarralari havoga tarqalib atrofida buyumlarga tushadi. Sil mikobakteriyasi, asosan, nafas yoʻllari orqali kiradi. U boshqa mikroblarga nisbatan tashqi muhitning turli taʼsirlariga juda chidamli boʻlib, oʻzining yashash va koʻpayish xususiyatlarini uzoq muddat davomida saqlab qoladi. Quruq holdagi Sil mikobakteriyasiga 36° haroratda taʼsir etilsa, u 180 kungacha, +70° qizdirilsa 7 soat davomida, oqar suvlarda 150 kun, koʻcha changida 10 kun ichida hayot kechirish va koʻpayish xususiyatlarini yoʻqotmaydi. Ayniqsa, quyosh nuri tushmaydigan zax yerlarda uzoq muddat saqlanib qoladi. Sil mikobakteriyalarining atrofmuhitda uzoq vaqt saqlanishi Sil kasalligining idishtovoq, kiyimkechak, oʻrinkoʻrpa va boshqa orqali yuqish ehtimolini tugʻdiradi. Silning ochiq va yashirin shakli farq qilinadi. Silning ochiq shaklida bemor balgʻamida Sil mikobakteriyalari topiladi; bemor gigiyena qoidalariga rioya qilmasa, boshqalarga kasal yuqtiruvchi boʻlib qolishi mumkin. Silning yashirin shaklida mikobakteriyalar balgʻamda topilmaydi, bunday bemorlar atrofida uchun yuqumli boʻlmaydi. Sil bilan ogʻrigan bemor barcha gigiyena qoidalariga rioya qilsa, amalda atrofida uchun xavfli boʻlmaydi. Sil mikobakteriyalari faqat oʻpkani emas, balki organizmda soch va tirnoqdan boshqa boʻgʻimlar, suyaklar, miya pardalari, buyraklar va boshqa aʼzolari zararlaydi. Sil kasalligiga aksari yosh bolalar (chunki ularda hali immunitet sust rivojlangan boʻladi), balogʻatga yetish davridagi oʻsmirlar (nervendokrin boshqaruvining beqarorligi tufayli), shuningdek, organizmning infeksiyaga chidami susaygan yoshi katta odamlar chalinadi. Oʻpka siliga xos belgilar kasallik shakliga, yoshga va boshqalarga bogʻliq.

Birlamchi Silda kasallik alomatlari yaqqol namoyon boʻlmaydi. Biroq teri ostiga tuberkulin yuborib oʻtkaziladigan Mantu sinamasi musbat chiqsa va bemorda kasallikning umumiy belgilari (rang ketishi, quvvatsizlik, uyqu va ishtaha buzilishi, tez toliqish, gavda haroratining koʻtarilishi, tunda terlash) paydo boʻlsa, busilin toksikatsiyasidan darak beradi. Yosh bolalarda kasallik maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarga qaraganda ogʻirroq oʻtadi, aksari asoratlar kuzatiladi. Sil intoksikatsiyasi bolalarda roʻyost namoyon boʻladi; bolaning rangi siniqadi, injiq boʻlib qoladi, ishtahasi yoʻqolib, teztez shamollab turadi. Vrachga oʻz vaqtida borib, bolani toʻgʻri parvarish qilinsa, odatda, butunlay sogʻayib ketadi.

Ikkilamchi Sil – oʻpka silining hammadan koʻp uchraydigan shakli. U oʻpkada va limfa tugunlarida sakdanib qolgan infeksiya „qoʻri“dan kelib chiqadi; noxush sharoitlarda Sil qoʻzgʻatuvchisi faollashib, jarayonni zoʻraytiradi (faol shakli). S

mikobakteriyasi bor bemor bilan uzoq vaqt muloqotda bo'lganda Sil qaytalanishi ham mumkin. Bunga organizmning zaiflanishi, sifatsiz ovqatlanish, stresslar, zararli odatlar (chekish, ichkilikbozlik, giyohvandlik), surunkali kasalliklar, o'pkaning nospetsifik kasalliklari, qandli diabet, gastrit, me'daichak yaralari, SPID, shuningdek, homiladorlik va gug'ruqdan keyin organizm himoya qobiliyatining kamayishi va boshqa sabab bo'ladi. Odatda, ikkilamchi Sil yoshlikda va o'rta yoshda paydo bo'ladi, o'z vaqtida davo qilinmasa, kasallik astasekin, lekin to'xtamay rivojlanadi. Aksari o'pkaning yuqori bo'laklarida mayda o'choqlar paydo bo'ladi (Sil ning o'choqli shakli), ba'zan yiringli infiltratlar (Silning yallig'langan shakli) kuzatiladi.

Kasallik ba'zan uzoq vaqtgacha hech qanday alomatlarsiz kechadi, biroq, o'pka sili rivojlanganda, ya'ni Sil mikobakteriyalari ko'payishi boshlanganda organizmda zaharlanish alomatlari paydo bo'ladi: holsizlik, tez charchash, tunda terlash, ozib kegish va boshqa, borabora bemorda yo'tal zo'rayadi, hansiraydi, nimjon bo'lib qoladi. Zo'r berib davolanish kasallik rivojlanishining oldini oladi. O'pkadan tashqaridagi Sil (hiqildoq, ichak, buyrak, teri, suyak, bo'g'im va boshqalar) o'pka siliga karaganda ancha kam uchraydi. Silni barvaqt aniklash kasallikni to'lato'kis davolash imkonini beradi.

Davolash, asosan, kasalxona sharoitida, vrach nazorati ostida olib boriladi. Ammo hozirgi kunda davolanishni uyda olib borish imkoniyati ham bor, dorilar faqat tabletkalardan iborat bo'lishi ham mumkin. Dorilar shifokor tarafidan buyuriladi va silga qarshi dorilar mutlaqo bepul beriladi.^[1]Silga qarshi ishlatiladigan zamonaviy doridarmonlardan kasallikning turi va og'irengilligiga qarab tayinlanadi. Odatda, davolanish olti oy davom etadi, og'irroq holatlarda, o'pkadan tashqari sil kasalligida davolanish uzoq davom etishi mumkin 18 oydan 24 oygacha. Hozirda Keng qamrovli dorilarga chidamli sil (MDR TB) kasalligi o'pkada aniqlansa olti oy faqat tabletkalar qabul qilish orqali, uyda yoki shifoxonada qabul qilinishi mumkin. Insonlar ijtimoiy hayotdan uzilmagan holda dorilarni qabul qilishi mumkin. Shuningdek dorilarni qabul qilishni videoga olib yuborish orqali har kuni poliklinikalarga borish shart emas. Silning davosi bor va dorilarni o'z vaqtida qabul qilish, shifokor ko'rsatmalariga to'liq amal qilish orqali bu kasallikdan foriq bo'lish mumkin.^[2]Silni davolashda foydalaniladigan kimyoterapevtik dorilar ma'lum bir guruxlarga bo'linadi: izoniazid va uning analoglari, rifampitsin; etambutol, protionamid (etionamid, tizamid (pirazinamid), streptomitsin, kanamitsin,

amikatsin, Bedakvilin, Linezolid, Klofazimin, Delamanid, Protionamid, Imipenem va boshqalar.

Oldini olish ijtimoiy, sanitariya, kimyoviy va maxsus tadbirlarni o‘z ichiga oladi. Aholi yashaydigan joylarni obodonlashtirish moddiy hayot sharoitini yaxshilash, aholining umumiy madaniyatini oshirish va sanitariya bilimlarini targ‘ib qilish, jismoniy tarbiya va sportni keng rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Vrach buyurgan kun tartibiga amal qilish, to‘lato‘kis ovqatlanish, iloji boricha ochiq havoda bo‘lish, xonani botbot shamollatib turish lozim. Sil bilan og‘rigan bemorlarni kasallikning ilk bosqichlarida aniqlash maqsadida aholini ommaviy tekshirish, ya’ni flyuorografiya tekshiruvidan (kamida 2 yilda 1 marta) o‘tkazish ijobiy natija beradi. Sil ni bolalarda barvaqt aniklash uchun bolalar poliklinikalarida, bog‘chalarida, maktablarda tuberkulin sinamasi o‘tkaziladi. O‘zbekistonda barcha yangi tug‘ilgan chaqaloqlar vrachning moneligi bo‘lmasa, Silga qarshi vaksinatsiya qilinadi; vaqtvakti bilan (7,12 yoshda) revaksinatsiya o‘tkaziladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Hojiev, Qayim; SHoymatov, Boboqul (2023-02-01). „ENERGETIKA SOHASIDA MUQOBIL ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH KO‘SATKICHLARI“. Eurasian Journal of Academic Research. 03-jild, № 02. 188–194-bet. doi:10.37547/ejar-v03-i02-p2-78. ISSN 2181-2020.
2. „Tuberculosis- Key facts“ (29-oktyabr 2024-yil).
3. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

Research Science and
Innovation House

